

Загальні положення цивільного права

6. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 51. – С.1870.
7. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 187.
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 51. – С. 451.
9. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – С. 118.
10. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. // Голос України. – 2002. – № 13.
11. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 19.
12. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Закон України від 22.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 27. – С. 181.

*Дорошенко Л.М.,
асистент кафедри цивільного права та
процесу економіко-правового факультету
Донецького національного університету*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИПИНЕННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В даний час процес припинення діяльності підприємств регулюється законами України «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом», Цивільним кодексом України, постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98р. № 740 «Про порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності» і т.д. Цей перелік не є вичерпним. Залежно від виду суб'єкта господарювання та підстав для припинення діяльності можуть використовуватися й інші нормативні акти. Слід зазначити, що вітчизняне законодавство про припинення суб'єктів господарювання, зокрема, господарських товариств, формувалося безсистемно протягом тривалого часу, унаслідок чого правове регулювання припинення суб'єктів господарювання характеризується фрагментарністю. Це є причиною настання негативних наслідків для учасників господарського обороту при їхній ліквідації чи реорганізації. Щоб уникнути цього, необхідно усунути найбільш серйозні недоліки в правовому регулюванні процесу припинення. Першим етапом, на думку автора, є визначення самого поняття «припинення суб'єкта господарювання».

Припинення суб'єкта господарювання є одним зі складних понять господарського права.

У законодавстві неоднозначно вживається термін «припинення». Так, у ст.19 Закону України «Про господарські товариства» зазначається, що припинення діяльності господарського товариства здійснюється шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) чи ліквідації з дотриманням вимог антимонопольного законодавства, а також в ній наведені підстави ліквідації господарського товариства. У Законі України «Про підприємства в Україні» законодавець взагалі не вживає термін «припинення», хоча розділ VII називається «Ліквідація і реорганізація підприємства», ст.34 Закону називає відразу умови ліквідації і

реорганізації. Ст.11 Закону України «Про підприємництво» застосовує термін «припинення», маючи на увазі припинення підприємницької діяльності, тим самим змішуючи два самостійних поняття. Таким чином, зміст даного поняття в законодавстві не розкрито.

У науковій літературі різні автори неоднаково визначають поняття припинення суб'єкта господарювання. Так, наприклад, В.С. Щербина вважає, що припиненням є певна процедура, виконання юридично значимих дій, а зміст поняття припинення суб'єкта господарювання складає ряд юридичних підстав, актів і процесуально правових дій, що передбачені в чинному законодавстві. Е.Р. Кибенко під припиненням юридичної особи розуміє сукупність юридичних фактів, при настанні яких даний суб'єкт господарювання припиняє своє існування як суб'єкт права. Визначення припинення суб'єкта господарювання, запропоноване В.С. Щербиною, є менш благозвучним, але в ньому більш повно відбитий зміст даного поняття, тому що в ньому показані всі етапи, які необхідно пройти суб'єкту господарювання, щоб припинити своє існування як суб'єкта права.

Необхідно розрізнити поняття «припинення діяльності» і «припинення суб'єкта господарювання». Часто в юридичній літературі та нормативних актах ці поняття вживаються як синонімічні. Насправді припинення діяльності не завжди спричиняє припинення суб'єкта господарювання як суб'єкта права.

Суб'єкт господарювання може або зовсім перестати займатися господарською діяльністю, або тимчасово не здійснювати її.

У першому випадку можна розглядати це як припинення діяльності тільки тоді, коли суб'єкт господарювання продовжує існувати як суб'єкт права, має відповідний обсяг правосуб'єктності, але не бажає займатися підприємницькою діяльністю, і таке рішення носить остаточний характер. У юридичній літературі можна зустріти погляди фахівців з господарського права відносно того, що припиненням діяльності є і припинення якого-небудь її виду. Однак, необхідно розглядати припинення діяльності в цілому, а не окремих її напрямків, оскільки якщо суб'єкт господарювання припинив займатися яким-небудь окремим видом діяльності, не можна говорити, що його підприємницька діяльність припинилася.

В другому випадку мова йде не про припинення підприємницької діяльності, а про її призупинення, коли суб'єкт не здійснює підприємницьку діяльність за якимись причинами об'єктивного чи суб'єктивного характеру протягом визначеного терміну, а потім відновляє здійснення комерційної діяльності. Тому не можна погодитися з позицією В.С. Щербини, що вважає тимчасове нездійснення підприємницької діяльності одним з окремих випадків припинення підприємницької діяльності. Припинення господарської діяльності і її призупинення спричиняють різні правові наслідки.

Спірними вважаються висловлення деяких авторів про те, що припинення суб'єкта підприємницької діяльності завжди спричиняє припинення підприємницької діяльності. Справедливим представляється твердження Черепанова О., що не можна ігнорувати той факт, що діяльність суб'єкта господарювання може здійснюватися і через участь його майна у виробничому процесі. Це має місце при здійсненні реорганізації юридичної особи. Господарська діяльність залишається такою самою, змінюється лише суб'єкт її здійснення. Таким чином, можна зробити висновок, що тільки при ліквідації юридичної особи він перестає існувати як юридична особистість і цілком припиняє свою діяльність. В інших випадках можна розглядати поняття «припинення діяльності суб'єкта господарювання» і «припинення суб'єкта господарювання» як самостійні поняття, що несуть різне змістовне навантаження. Це вказує не тільки на відсутність єдиного наукового підходу до термінології, але і те, що істотно відрізняється обсяг правового змісту, вкладеного в те чи інше поняття.

Загальні положення цивільного права

Проблемою, зв'язаною з ліквідацією суб'єктів господарювання, є невизначеність правового положення суб'єкта в зв'язку зі скасуванням державної реєстрації органом, що реєструє. На практиці часто виникає ситуація, коли, незважаючи на скасування державної реєстрації органом, що реєструє, що суб'єкт господарювання продовжує існувати в плінні тривалого періоду часу, що іноді обчислюється роками, оскільки продовжує числитися в Державному реєстрі підприємств, організацій і установ України. Ця ситуація породжує правову невизначеність відносно обсягу правосуб'єктності юридичної особи, дійсності укладених від його імені угод, здатності суб'єкта виступати від свого імені в господарському обороті. Як відомо, наслідком скасування державної реєстрації повинно стати виключення з єдиного Державного реєстру підприємств, організацій, установ, але, у зв'язку з тим, що в законодавстві не передбачено ніякої відповідальності за несвоєчасне проведення аудиторської перевірки, ненадання в відповідний термін довідки установ банків про закриття рахунків, довідок про здачу печаток і штампів і т.д., суб'єкти продовжують працювати, створюючи цим невизначеність у господарських відносинах.

Деякі автори вважають, що процедура добровільної ліквідації в вітчизняному законодавстві досить спрощена. Зокрема, так висловлювалася О.М. Вінник, однак вона розглядає процедуру ліквідації з погляду захисту прав кредиторів і надання їм максимальних гарантій у відношенні задоволення їхніх законних інтересів. Однак, якщо подивитися під іншим кутом зору, можна побачити, наскільки не захищені інтереси самого суб'єкта господарювання та публічні інтереси держави. В даний час відсоток підприємств, що самоліквідуються, збільшується, оскільки в них немає коштів для того, щоб продовжувати працювати, але ліквідація виявляється для суб'єкта господарювання не тільки тривалою, але і дуже коштовною процедурою. Тому багато учасників суб'єктів господарювання йдуть на різного роду зловживання. Наприклад, виходять зі складу засновників, а засновниками стають інші особи, іноді навіть не здогадуючись про це. Ніяка податкова документація в податкові органи, природно, не подається. Податкові органи звертаються до суду з позовними заявами про скасування державної реєстрації. Суд своїм рішенням її скасовує, а потім суб'єкт підприємницької діяльності ліквідується. У 2001 році тільки по Донецькій області державна реєстрація була скасована в 4633 суб'єктів господарювання, з них 72% складають рішення суду, провадження по яким було ініційовано органами державної податкової інспекції. У даному випадку свої кошти і час витрачає вже не суб'єкт господарювання, а держава. Це говорить про те, що якщо піти по шляху спрощення ліквідаційної процедури і зробити її менш коштовною, виграє не тільки суб'єкт господарювання, але і держава. Держава повинна створювати гідні умови для здійснення підприємницької діяльності, а не змушувати суб'єкта господарювання ще раз (не тільки при створенні) втрачати гроші і час уже на ліквідацію підприємства.

Зі сказаного вище випливає, що законодавство України про припинення суб'єктів господарювання вимагає свого удосконалення. Таке удосконалення повинне здійснюватися з урахуванням інтересів кредиторів, самих суб'єктів господарювання і публічних інтересів держави.